

YENİ DÜNYA DÜZENİ ve KÜRESEL YOKSULLUK

Faruk SAPANCALI*

GİRİŞ

II. Dünya savaşını takip eden çeyrek yüzyıl tüm ülkeler için hem ekonomik hem de sosyal açıdan altın çağ (Golden Age) olarak nitelendirilebilir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerde üretim, istihdam, verimlilik ve sonuçta refah artışlarında önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Bu refah artışında döneme damgasını vuran Keynesyen ekonomik politikaların ve buna bağlı olarak gelişen sosyal refah devleti uygulamalarının büyük etkisi olmuştur. Keynesyen ekonomik politikalar, kapitalizmin kendi kendine sağlıklı ve pürüzsüz bir şekilde dengeye gelmesinin mümkün olmadığı ve bu nedenle devletin ekonomiye müdahale etmesi ve düzenlemelerde bulunması gerektiği savından hareket etmekteydi. Bu dönemde uluslar arası ekonomik ilişkileri düzenleme çabaları yerleşmeye başlamış, ulusal ekonomilerde ise talebi kontrol ederken arzı yönlendirme eğilimleri güç kazanmıştır. Devlet büyük sanayi yatırımlarında bulunarak ekonomik alana müdahale ederken özellikle kamu sosyal yatırımlarını arttırarak ve yeniden dağıtım mekanizmalarını kullanarak toplumsal alana da önemli ölçüde müdahale etmiştir. Sonuç itibariyle bu dönem gelişmiş kapitalist ekonomiler için refah, gelişmekte olan ülkeler için ise kalkınma yılları olmuştur.

Talep yönlü Keynesyen ekonomik uygulamalar çerçevesinde ortaya çıkan bu hızlı büyüme ve refah artışı 1970'li yıllara gelindiğinde tıkanmıştır. Kapitalizmin yaklaşık olarak her elli yılda bir yaşadığı yeni bir krize girilmiştir. Savaş sonrasında temel enerji kaynağı olan petrol fiyatlarındaki hızlı artışlarla simgeleşen kriz değişik etkenlerin bileşimi sonucunda ortaya çıkmıştır. Kriz ilk önce kendisini, gelişmiş kapitalist ekonomilerdeki üretim ve üretkenlik artış oranlarındaki düşüşle göstermiş, işsizlik artmış ve bu durgunluk genel ve sürekli fiyat artışlarıyla beraber devam etmiştir. Sermaye birikiminin yavaşlaması ve buna bağlı olarak kar oranlarının düşmesi, sermayenin uluslar arasılaşmasıyla ulusal Keynesciliğin çelişmesi, yeni teknolojik gelişmelerin baskısı, merkez ülkeler arasında güç dengelerinin değişimi, uluslar arası işbölümünün ve sınıflar arasında güç dengesinin yeniden biçimlenmesi ise bu dönemdeki diğer

* Yrd.Doç.Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.

gelişmelerdir (Savran,1993;552-553). Gelişmiş kapitalist ülkelerin 1970’li yılların başında girdiği ekonomik krizin bir tezahürü de gelişmekte olan ülkelerin aynı tarihte borç krizi içine girmeleri olmuştur.

Yukarıda belirttiğimiz etmenlerin sonucunda, başta gelişmiş ülkelerde, krizden çıkabilmenin yolları aranmış ve buna bağlı olarak da kapitalist ekonominin yeniden yapılandırılması yönünde gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmeler ise “yeni dünya düzeni” olarak ifade edilen ve sonuçları hakkında çok tartışılan bir yapının ortaya çıkmasına neden olmuştur. 1980’li yıllardan itibaren egemen olan yeni dünya düzeni, içinde bulunan ekonomik krizin atlatılması konusunda belirli ölçülerde başarı sağlarken, diğer taraftan özellikle çalışan kesimi ve onun bileşenlerini içine alan sosyal bir krizin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bir anlamda ekonomik kriz sosyal krize dönüştürülerek çözümlenmeye çalışılmıştır.

Bu süreçte işsizlik, eşitsizlik,dışlanma ve yoksulluk kavramları en çok tartışılan konular arasında ilk sırada yer almaya başlamıştır. Özellikle hem gelişmiş hem de az gelişmiş ülkeler için yapısal bir sorun haline gelen yoksulluk, bölgesel olmanın ötesinde küresel bir sorun haline almıştır. Son yapılan araştırmalar, yoksulluk sınırında yaşayan insanların geri kalmış ülkelerin yanısıra gelişmiş ülkelerdeki oranının da arttığını göstermektedir. Bu çalışmada önce yeni dünya düzeninin dinamiklerini belirleyecek ardından da yeni dünya düzeninin sosyal etkilerini ve özellikle de küresel bir boyut kazanan yoksulluğun gelişimini inceleyeceğiz.

A. YENİ DÜNYA DÜZENİ

Yeni dünya düzeni, kapitalizmin tüm dünyada egemen hale gelmesi ve buna bağlı olarak ortaya çıkan ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel yapıdaki dönüşümü ifade eden çok yönlü bir süreçtir. Bir başka ifadeyle kapitalizmin uluslar arasılaşması ve yeniden yapılanması süreci olarak da ifade edilebilir. Ortaya çıkışı, gelişimi ve dinamikleri incelendiğinde özellikle üç önemli unsurun bu süreçte öne çıktığı görülmektedir: neo-liberalizm, küreselleşme ve esnekleştirme. Aslında çoğu çalışmada yeni dünya düzeni ifade edilirken genellikle “küreselleşme” kavramı kullanılmaktadır. Oysaki yeni dünya düzeni, kapitalizmin ve neo-liberalizmin, başta eski sosyalist ülkeler olmak üzere coğrafi anlamda dışsal yayılmasını yani küreselleşmesini ve aynı zamanda başta kamu kesimi olmak üzere bugüne kadar egemen olmadığı sektörleri de kapsayacak içsel yayılması ve üretimin bu çerçevede post-fordist biçimde yapılanmasını yani esnekliği içermez.

1. Neo-Liberalizm ve Özelleştirme

1980 sonrası, Fransız ihtilaliyle somutlaşan, toplumsal hayatın değiştirilmesinde kollektif siyasi eyleme ve devlet iktidarının kullanılmasına özel bir önem veren anlayış hızla gerilemiştir. Buna karşılık toplumsal ve ekonomik ilişkilerin düzenlenmesinde devleti ve siyasi iradeyi devreden çıkararak anahtar rolün serbest piyasa ilişkilerine, bireysel inisiyatife ve özel girişimciye verilmesi gerektiğine inanan neo liberal anlayış yaygınlaşmaya başlamış ve yeni dünya düzeninin temel dayanağı durumuna gelmiştir (Yıldızoğlu,2000;86-87). Küresel çapta gelişen krize bağlı olarak, savaş sonrası ekonomik politikaların artık işlevini yitirdiği düşüncesi egemen olmaya başlamış ve bu tarihten itibaren iktidara gelen hükümetler ve elit kesim arasında neo-liberal yaklaşım hızla kabul görmeye başlamıştır. Bu düşünce özellikle medya ve belirli akademik çevreler aracılığıyla toplumların diğer kesimlerine yayılmıştır (Chossudovsky,1999;47-48).

Yeni dünya düzeninin ekonomi politikasını oluşturan neo-liberal yaklaşıma göre devletin başlıca işlevi, özgürlükleri düşmanlara karşı korumak, adaletin ve iç düzenin sürekliliğini sağlamak ve rekabetçi piyasaları güçlendirilme, bunun dışında devletin hedeflerinin ve etkinlik alanlarının sınırlandırılması gerekmektedir (Başkaya,1997;45- Talas,1998;2).

Neo-liberal politikalar 1980’lerde hızla uygulanmaya başlanmış, böylece “bırakınız yapsınlar-bırakınız geçsinler” düşüncesi yeniden güç kazanarak devlet ve devletin yeri ve rolü her alanda küçülme süreci içine girmiştir. Neo-liberal uygulamalarla birlikte ekonomik krizin giderek ortadan kalkacağı ve refahın hızla yukarıdan aşağıya doğru yayılacağı doğrultusunda bir beklenti içerisine girilmiştir.

Gelişmiş ülkelerde hızla yayılan neo-liberalizm seksenli yılların ortalarından itibaren borç krizi içerisinde olan azgelişmiş ülkeleri de içerisine almıştır. Doksanlı yıllardan itibaren eski merkezi planlı ekonomilerin de temel ekonomi politikası tercihlerini oluşturmuştur. Böylece kısa sürede tüm dünyada rakipsiz ve egemen tek ekonomik sistem durumuna gelmiş, küresel çapta büyük bir dönüşüm başlamıştır.

Neo-liberal ekonomik politikaların uygulanması için ise “özelleştirme” en temel araç olarak gündeme gelmiştir. Özelleştirme kamu kesiminin ulusal ekonomi içerisindeki ekonomik işlevlerinin sınırlandırılmasına veya tamamen ortadan kaldırılmasına yönelik her türlü uygulamayı kapsamaktadır. Özelleştirme ile serbest piyasa koşullarının yaygınlaştırılması, devletin ekonomik ve toplumsal yaşamdaki yeri ve öneminin en azına indirilmesi, küçültülmesi ve sermaye piyasalarının güçlendirilmesi, temel amaçlar olarak ön plana çıkmaktadır. Kamuya gelir sağlayarak kamu finansman açığını azaltmak için vergi gibi sevimsiz bir aracı kullanma yerine kamu varlıklarını satmak gibi amaçların yanısıra, dış borç krizine girmiş üçüncü dünya ülkelerinin

kamu varlıklarını yabancı sermayeye satarak dış borçlarını ödemek gibi neden ve düşünceler, özelleştirmeyi kısa bir sürede yaygınlaştırmıştır. Bunda özellikle Dünya Bankası ve Uluslar arası Para Fonu gibi kuruluşların etkisi yadsınamaz. Ayrıca sermayenin tabana yayılması ve dengeli bir gelir dağılımının sağlanması gibi sosyal amaçlar da ilave edilerek özelleştirmeye kamuoyu oluşturulmaya çalışılmıştır. Ancak teorik olarak belirtilen sosyal amaçların gerçekleştirilmesi mümkün olmakla birlikte hemen hiçbir ülkede böyle bir amaca ulaşmayı sağlayacak özelleştirme uygulamalarına da rastlanmamıştır.

İlk başta sadece devletin ekonomik faaliyet alanını daraltmak düşüncesiyle ileri sürülen özelleştirme, zaman içerisinde daha da genişlik kazanarak devletin sosyal faaliyet alanlarını da içine alacak şekilde yaygınlık kazanmıştır. Özellikle krizin temel nedenleri arasında kamu harcamalarındaki artış gösterilerek kamu hizmetlerinin ve özellikle eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik hizmetlerinin özelleştirilmesi tartışmaları yaygınlık kazanmıştır. Başka bir ifade ile neo-liberal akım geleneksel klasik kuramın kamu sektörüne ayırdığı alanları dahi özelleştirmeyi hedeflemektedir. Bu yönüyle özelleştirme sadece bir satış değil sosyal devletin küçültülmesi anlamına gelmektedir (Özdemir,1999;471-473). Bunun temelinde yatan ideoloji ise kamu harcamalarını düşürerek daha az kaynağa ihtiyaç duyulması ve böylece sermayenin üzerindeki vergi yükünün hafifletilerek, rekabet edebilirliğini arttırmaktır (Önder,1994;43 – Güler,1996;3 – Boratav ve Türkcan,1994;209).

Düşünce olarak gelişmiş ülkelerde çıkmış olan özelleştirme günümüzde yoğun olarak az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde uygulanmaktadır. Özellikle uluslar arası sermaye kuruluşlarından mali ve politik destek alabilmenin ön koşulu olarak dayatılmaktadır. Uluslar arası sermayenin istemleri ulusal sermayenin beklentileriyle örtüşünce özelleştirme şeklinde yansımaktadır. Başta ABD olmak üzere üçüncü sanayi devrimini yaşamakta olan gelişmiş ülkelerin dünyaya sundukları bu yeni oluşum ve değişim ile yeni bir sömürgecilik dönemine geldiği de ifade edilmektedir (Talas,1998;2).

2. Küreselleşme

Yeni dünya düzeninin belki de en önemli dinamiği küreselleşme sürecidir. Bu nedenle birçok yerde küreselleşme ile yeni dünya düzeni kavramları aynı anlamda kullanılmaktadır. Çok yeni bir kavram gibi ortaya konulan küreselleşme ise aslında, yaşlı dünyanın yaklaşık yüz yıl kadar önce yaşadıklarının bir tekrarıdır.

21. yy.'ın ekonomik ve politik sistemi olarak kabul edilen küreselleşme tek yönlü olmayıp hem politik, hem ekonomik, hem de sosyo-kültürel değişimleri içeren karmaşık bir süreçtir. Bu nedenle kavramı tam olarak tanımlamak güçleşmektedir. Bazılarına göre Amerikalılaştırma, bazılarına göre

dünya piyasasının büyümesi, bazılarında göre piyasa ve demokrasinin zaferi olan, kültürel ve ideolojik bir gerçektir. Tüm bu yaklaşımların yanısıra küreselleşme kapitalizmin doğasında var olan eşitsiz gelişim kurallarının daha hızlı ve daha katı olarak işleme olarak da tanımlanmaktadır (Işık,1996;56). Tüm bu farklı yaklaşımlara rağmen öncelikle küreselleşme kavramını ortak kabul görecektir şekilde tanımlamak gerekir.

Küreselleşme, yeni teknolojilerin sağladığı imkanlar sayesinde toplumların ve bireylerin daha yoğun bir etkileşim içine girmesi sonucu, uluslar arası ekonomik, sosyal ve siyasal ilişkilerin yaygınlaşması buna bağlı olarak iletişim, ulaşım, bilgi akışı ve tüketim alışkanlıkları bakımından dünyanın birbirine yakınlaşması, ideolojik ayrımlara dayalı kutuplaşmaların çözülmesi, maddi ve manevi değerlerin ve bu değerler çerçevesinde oluşmuş birikimlerin ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılması gibi farklı görünen fakat birbiriyle bağlantılı olayları içeren bir süreç olarak tanımlanabilir.

Küreselleşme coğrafi bakımdan ekonomik, politik ve sosyo-kültürel ilişkilerdeki sınırların ortadan kalktığı ve yeniden yapılanma sürecinde bunların daha az önemli birer etken haline geldiği bir süreçtir. İlişkiler ve özgürlükler bağlantısı sınır ötesi ve dünya çapında gerçekleşmektedir. Küreselleşme ile gerçekte, dünya küçülmekte fakat göreceli olarak mesafeler azalmakta ve böylece dünya çapında ilişkiler ağı ortaya çıkmaktadır. Yani yeni teknolojiler, ekonomik gelişmeler, ulusal politikalar ve uluslararası politik aktörlere bağlı olarak coğrafya daha az öneme sahip olmaktadır. İnsanlar için maddeler ve semboller coğrafi konumlarından bağımsız hale gelmekte ve yerleşik bir küresel sistem içinde bunlar dünyanın her yerine özgürce hareket edebilmektedir. Buradan anlaşılacağı gibi küreselleşme mekansal bir olgudur. Küreselleşme ayrıca zaman ve uzaklık kavramlarının yeniden düzenlenmesi ve bu kavramlara yeni bir içerik kazandırılması anlamına da gelir. Tüm bu söylenenler çerçevesinde, küreselleşme yer, konum, uzaklık, zaman gibi temel kavramların yepyeni içerikler kazanmasıdır (Işık,1996;56).

Küreselleşme ile ilgili tanımlardan yola çıkarak, bu sürecin ortaya çıkıp yaygınlaşması yani dünya çapındaki yoğunluk ve karşılıklı etkileşimdeki bu hızlanmış baskın bir şekilde üç temel gücün sonucudur. Bunları, süreci başlatan ve hızlandıran unsurlar olduğu gibi, sürecin sonuçları şeklinde de değerlendirmek mümkündür. Bu üç unsur karşılıklı olarak birbirini etkilemekte ve yukarıda sözü edilen süreci gerçekleştirmektedirler.

a. İdeolojik (Politik) Gelişmeler

1945 sonrası dünya 3 kutuplu parçalanmış haldeydi. Özgür dünya olarak bilinen Birinci Dünya ülkeleri, Komünist olan İkinci Dünya ülkeleri; dışlanan, gelişmekte olan ülkeler olarak tanımlanan Üçüncü Dünya ülkeleri ki

bunların birçoğu geçmişte sömürge durumundaydı. Fakat 1980'li yılların sonlarında soğuk savaşın sona ermesi ile İkinci Dünya ülkelerinin ortadan kalkması ve buna hemen hemen eş zamanlı olarak dışlanmış olan ülkelere özellikle Asya-Pasifik ülkelerinin göstermiş olduğu ekonomik başarı sonucunda dünyanın üç kutuplu parçalanmış hali çözülmüş ve bir çok ülke piyasa ve demokrasinin bileşimi olan bir sistemi seçmiştir. Doğal olarak bu, politik küreselleşmeyi beraberinde getirmiştir. Günümüzde tek kutuplu bir hal alan dünyanın; ABD tek hakimi durumuna gelmiştir. Doğal olarak rakipsiz askeri ve teknolojik gücü kendisine bu imkanı sağlamaktadır.

b. Teknolojik Gelişmeler

Küreselleşmenin ardındaki asıl güç mikro elektronik alanındaki ve buna bağlı olarak da iletişim alanındaki büyük teknolojik sıçramadır. Bu daha çok bilgi teknolojisinin küreselleşmesi anlamına da gelmektedir. Bilgi işlem ve iletişim teknolojileri zaman ve mekan kavramlarını ortadan kaldırarak, denetim kapasitelerini arttırmış ve sınır ötesi ilişkilerin yoğunlaşmasına neden olmuşlardır. Karşı konulamaz biçimde bütün insanları, hem tek tek hem de ulusal, dinsel ya da kültürel gruplar olarak etkilemekte olan bu büyük "iletişim gücü" dünyanın tek kutuplu hale gelmesiyle önemli ölçüde güdümlenici olmuştur (Kongar,1999;684).

c. Ekonomik Gelişmeler

Küreselleşmenin üçüncü önemli ve etkili unsuru, dünya ekonomisinin artan ticaret, karşılıklı bağımlılık, küresel kaynakların küresel ölçekte dağıtımı, dünya çapındaki sermaye hareketliliği ve ulus ötesi şirketlerin artan önemi ile şekillenen ekonomik gelişmelerdir. Ekonomik küreselleşme olarak da ifade edilen bu boyut, ekonomiye yön veren kuralların uluslar arası entegrasyonu, ürünlerin ve üretim faktörlerinin uluslar arası düzeyde serbest bir şekilde dolaşımı ve uluslar arası piyasalarda faaliyette bulunmasını engelleyecek engellerin ortadan kaldırılması şeklinde vurgulanabilir (Campell,1994;185).

Küreselleşme bazılarında göre umut verici, nesnel ve kaçınılmaz bir gelişmedir ve sermayenin dünya çapında hareketliliği, dünyanın tek pazar haline gelmesi, ticaretin serbestleşmesi, şirket evlilikleri, çok uluslu şirketler, bunların hepsi küreselleşmenin yadsınamaz bir gerçek olduğunu göstermektedir. Uluslar arası ekonomik bütünleşmeler emeğin uluslar arası iş bölümünü de daha etkin hale sokmaktadır. Kuşkusuz rekabetin artması, fiyat rekabeti yoluyla tüketiciye mal ve hizmetlerde daha fazla seçme imkanı vermekte, bu gelişme de yaşam seviyesini yükseltmektedir(Ekin,1999;58).

Bununla birlikte küreselleşme bazılarına göre sermayenin uluslar arasılaşması, emperyalizmin yeni adı veya maskesi olarak da yorumlanmaktadır (Boratav,1997;110). Küreselleşmeyi kapitalist ekonominin dünyaya daha fazla açılmasını sağlayan yeni bir evresi olarak değerlendirenler bulunmaktadır. Yani kapitalizmin ulusal ekonomi sınırlarını aşan bir gelişme aşamasına geldiğini göstermektedir. Kapitalizmin bu evresinde uluslar arası sermaye giderek güç kazanmakta ve ulusal ekonomiler üzerinde egemenlik kurmakta, uluslar arası sermayeyi denetleyecek ulusal ve uluslar arası bir güç söz konusu olmadığından acımasız “kar” mantığı toplum ve işgücü açısından ciddi kayıplara yol açmaktadır.

Küreselleşmeyi savunanlar bunun toplumlarda demokrasi, refah ve zenginlik getireceğini ileri sürmektedirler. Oysa tüm iddialı söylemine karşın küreselleşmeye eleştirel bir yorumla bakıldığında küreselleşme söyleminin hayli ideolojik olduğu, küreselleşme diye yaşananların da hayli “indirgenmiş” bir küreselleşme gerçeğini yansıttığını görmek mümkün. Örneğin küreselleşme, kendisinin de iddia ettiği gibi iletişim, ulaşım, bilgi akışı ve tüketim alışkanlıkları açısından dünyanın birbirine yakınlaşması anlamında bir gerçeği yansıtıyor olabilir. Ancak bilinen bir başka gerçek de, bu birbirine yakınlaşmanın yeryüzünde zaten varolan eşitsizliği daha da arttırdığıdır; yatırımların ve dünya ticaretinin dünyanın belirli bölgelerinde yoğunlaşması gerçeğinin değişmediği, hatta daha da belirginleştiği; gelişmekte olan ülkelerin kalkınma umudunu yeşerttiği değil, borç batağına batmış ülke sayısını arttırdığıdır; dünyanın birçok ülkesinde “kumarhane ekonomisi” de denilen ve temelinde üretim olmayan bir rant ekonomisini kışkırtmasıdır; toplumlararası kutuplaşmaların yanısıra toplum-içi kutuplaşmalara hız vermesidir. Kısaca küreselleşmeyi, iddia edilen “küresel fırsatlar” kadar “küresel kutuplaşmaların” ve “küresel sorunların” arttığı bir süreç olarak düşünmek için çok sayıda neden olduğu ortadadır (Koray,1997;43). Bu yönüyle küreselleşme, yeni toplumsal farklılaşma ve hareketlilik biçimleri ile toplumsal gruplar arasında yeni uzaklıklar yaratan, yeni toplumsal eşitsizlik öğelerinin ortaya çıkması anlamına gelmektedir (Işık,1996;57).

3. Esneklik

Neo-liberalizm ve küreselleşme yeni dünya düzeninin makro-mekanizmalarını oluştururken esneklik ise yeni dünya düzeninin mikro-mekanizmasını oluşturmaktadır. Makro mekanizmalar (neo-liberalizm, özelleştirme, küreselleşme, rekabet) zorunlu olarak üretim sürecinde de değişikliklerin yapılmasını zorunlu kılmaktadır (Ercan,1995;662). Bu bağlamda yeni dünya düzeninin en önemli unsurlarından ve tartışma noktalarından birini oluşturan esneklik üretim sistemindeki yapısal değişimi ifade etmektedir.

Savaş sonrası dönemin hakim üretim biçimi olan ve Keynesyen politikalarla uyumlu bir birliktelik gösteren Fordizm'in krize girmesiyle ortaya çıkan üretimde yeniden yapılanma sürecinin en belirgin yönelimi değişen piyasa ve talep koşullarına hızla cevap verebilecek esnekliğe ulaşmak şeklinde olmuştur. Çünkü artan rekabet koşullarında işletmelerin, değişken piyasa yapısına ve çok çabuk değişen tüketici tercihlerine hızla adapte olabilecek esnekliğe sahip olmaları gerektiği gibi diğer taraftan sermayenin verimliliğini düşüren kısıtları, tıkanıklıkları aşabilecek, verimliliği arttıracak yapılanmayı gerçekleştirmek zorunluluğu bulunmaktadır. Bu yeni üretim sistemi, üretimin örgütlenmesinden tüketim kalıplarına, işletmeler arası ilişkilerden üretimin mekansal dağılımına, bilginin kullanımından sınıfsal yapılanmalara kadar hemen her alanda Fordist ilişkilerden bir kopmayı ifade etmektedir. Bir anlamda Fordizm'in katı ve değişmez ilişkilerine karşılık, esnek bir yapıya sahip olmasıdır. Bu bağlamda, esnekliğin sadece üretim yapısına özgü olmadığı, aynı zamanda giderek bir gelişme modeli olarak da ilgi çektiği belirtilmelidir (Taymaz,1993;35 – Harvey,1993;86).

Özellikle sermaye kesimi esnekliği 1980 sonrası bilgi-iletişim alanındaki teknolojik gelişmeler, artan rekabet ve işsizlik karşısında kaçınılmaz bir gereklilik olarak savunmakta ve uygulamaktadır. Bu yeni üretim biçiminde, mikro-elektronik bazlı teknolojilerin üretim süreçlerine adapte edilmesi ve yeni iş örgütlenme modellerinin uygulanması söz konusudur. Teknolojik gelişmelerle üretim şeklinin ve organizasyonunun değiştiği yeni dünya düzeninde, rekabet şartları ağırlaşmakta ve keskinleşmekte, sürekli olarak konjonktürel dalgalanmalar yaşanmakta ve ekonomide sık sık arz ve talep değişiklikleri mevcut olmaktadır. Esnekleşme ile kitlesel üretim ve tüketim yerine esnek talep ve pazara göre sıfır stokla çalışma, sıfır hata, tam zamanında üretim ve kalite yarışında öne geçme gibi hedeflere ulaşılacak istenmektedir. Esnekliğin temel nedenlerinin başında değişim ve küreselleşme karşısında uyum sağlamak olduğu ve esnekliğin amacının üretimin kolaylaştırılması ve rekabet gücünün artırılması olduğu ifade edilmektedir. Yeni dünya düzeninde artan rekabet karşısında maliyet avantajı, verimlilik ve kalite sağlamanın en etkin yolunun esneklik olduğu savunulmaktadır.

Mikro düzeyde bir düzenleme biçimi olarak esneklik üretimin hemen her aşamasında temel yaklaşım olarak öne çıkmaktadır. Örneğin üretim süreçlerinde, üretimin pazarlanmasında, işgücünün üretime katılımında ve işgücü piyasasında. Buna bağlı olarak esnekliğin değişik biçimlerde çalışma hayatına uygulandığını söyleyebiliriz.

- İşyerinin esnekleştirilmesi (işyerinin bölünmesi, bağımsız birimlere ayrılması, taşeron uygulaması gibi),

- İşin esnekleştirilmesi (nakil, tayin, iş değişikliği kolaylıkları, kısa süreli çalışma, kısmi süreli çalışma, geçici çalışma gibi),
- İş sürelerinin esnekleştirilmesi (değişken zamanlı çalışma, yoğun çalışma gibi)
- Ücretlerin esnekleştirilmesi (ücret ödemelerinin zaman ve miktar olarak kısıtlanması, ertelenmesi gibi),
- İş yasalarının esnekleştirilmesi (iş yasalarında gerekli yasal mevzuatta değişiklik yapılması gibi)(Ekin,1997;24).

Yeni dünya düzenindeki rekabet yarışında, verimlilik ve kalite artırılması için öncelikle girdi maliyetlerinin düşürülmesi gerekmektedir. Girdi maliyetini ucuzlatmanın başlıca yolu işgücü maliyetinin ucuzlatılması olarak görülmekte ve üretimin yeniden yapılandırılması adıyla aslında işgücünün ve çalışma koşullarının esnekleştirilmesi istenmektedir.

Esnekleşme yeni dünya düzeninde sermayeye önemli avantajlar sunarken, toplumun büyük kesimini oluşturan ücretli çalışanlar için belirsizlikler ve büyük mücadelelerle elde edilmiş hakların yitirilmesi anlamı taşımaktadır. İşgücü piyasasının esnekleştirilmesi işgücü için standartların sürekli olarak aşağıya çekilmesi anlamına gelmekte, en azından işgücünün büyük çoğunluğu için bu tehdidi içermektedir. Esneklik kavramı yeni dünya düzeninin getirdiği ve işgücü için olumsuzun olumluyu tehdit etmesi, geriletmesi sonucunu getiren bir gelişme olmaktadır ve bu sonuçlarıyla da son derece “ideolojik” anlamları olduğu iddia edilmektedir. Esnekleşmenin işgücü için tehdit anlamında üç önemli gelişmeye yol açtığı söylenebilir. Bu üç önemli gelişmeyi hemen her ülke ve ekonomide hatta işletme de gözlemek mümkündür. Bunlardan birincisi işgücünde küresel, bölgesel, sektörel ve hatta işletme bazında kutuplaşma eğiliminin belirginleşmesi veya hız kazanmasıdır. İkincisi yine her yerde çalışma koşullarında “kuralsızlaştırma” eğiliminin öne çıkmasıdır. Üçüncü olarak da ulus devletlerin ve onların getirdiği koruyucu kuralların işgücünü koruma gücünün giderek azalmakta olduğunu söyleyebiliriz (Koray,1995;760-761).

Sonuç olarak baktığımızda yeni dünya düzeninde üretimin yeniden yapılanmasının, sermaye birikimine engel olan katılıkları sürekli olarak esnekleştirdiği ve sermaye birikimi için uygun bir dizi uygulamayı başlattığını görüyoruz. Fakat sermaye birikimi için uygun ve olumlu olan bu yeniden yapılanma sürecinin, özellikle toplumların büyük bir kesimini oluşturan işçi sınıfı açısından olumlu sonuçlar doğurmadığını ve yeni sosyal sorunların artmasına neden olduğunu söyleyebiliriz (Ercan,1995;690-691).

B. YENİ DÜNYA DÜZENİNİN SOSYAL BOYUTU

Yeni dünya düzeni aslında kapitalizmin yeniden yapılanmasıyla ortaya çıkan çelişkili bir süreci ifade etmektedir. Burada kastedilen çelişki ekonomi ile sosyal arasındaki eşitsiz gelişmedir. Söz konusu bu çelişkinin en önemli göstergesi ise yeni dünya düzeninde “sosyal boyut”un “ekonomik boyut”un gerisinde kalmasıdır. Bu bağlamda yeni dünya düzeninde “sosyal devlet” kavramının önemli ölçüde geriletildiğini söylemek mümkündür. Sosyal adalet, eşitlik ve dayanışma konusunda önemli geri adımlar atıldığı söylenebilir. Yeni dünya düzeninde küreselleşme ve esneklik uygulamaları içinde işgücü maliyetlerinin düşürülmesini getirirken, sosyal harcamaların da pahalı veya fazla bulunmasına yol açmaktadır. Buna bağlı olarak devletin rolü, devletin sosyal niteliği tartışılmaya açılmaktadır.

Neo-liberal politikaların yeniden egemen hale gelmesiyle birlikte devletin yeri ve rolü her alanda küçülme süreci içine girmiştir. Bu politikalar sosyal devletin etkinliğini zayıflatarak, sermayenin önündeki engelleri kaldırarak etkinliğinin ve yoğunluğunun artmasına neden olmuştur. Neo-liberal politikalar, toplumsal dengenin çalışanlar ve alt gelir grupları aleyhine bozulmasını (reel ücretlerin düşmesi, sosyal harcamaların kısılması vb.), devletin sağladığı tüketim araçlarının metalaşmasını (sağlık ve eğitimin özelleştirilmesi), kolektif tüketim alanlarında devlet harcamalarının kısılmasını (sağlık, eğitim, sosyal güvenlik harcamalarının azaltılması) ve sermaye üzerindeki vergilerin azaltılarak sermaye birikiminin arttırılmasını hedeflemektedir (Tuna,1997;52).

Neo-liberal felsefe doğrultusunda sosyal güvenlik hakları, asgari ücret uygulamaları, geçinme endeksleri tartışma konusu olmakta, eğitim, sağlık gibi kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi istenmekte, bunun için istihdamı pahalı hale getirecek vergilerden, koruyucu yasalardan kaçınmak gerektiği söylenmektedir. Kısaca çalışanlara ve toplumun önemli kesimine güvence sağlayan birçok hak artık gereksiz bulunmakta ve ulus devletin emeği koruma gücü azalmaktadır. Sosyal koruma geriletilemeye çalışılmaktadır. Devletin gelirin yeniden dağılımında oynadığı rolün azalması istenmektedir (Koray,1995,764-765).

Yeni teknolojilere dayanan verim artışları, devlete ait birçok sanayi kuruluşunun özel kesime aktarılması ve bir bölüm kamu hizmetinin devlet dışında yerine getirilmesi gibi uygulamalar işten çıkarılmaları arttırmış ve 1970 krizi ile birlikte ortaya çıkan işsizlik tüm dünyada çözülmesi çok zor yapısal bir sorun haline almıştır. Bu arada üretim yapısındaki yeni gelişmeler ve sermaye çevrelerinin sözde işsizlik sorununu çözüme etkili olacağını savundukları esnekleştirme uygulamaları işsizliği daha da arttırmıştır. Bu süreçte teknolojik gelişmelerin de etkisi olmuştur. Bu nedenle günümüzde sadece gelişmekte olan ülkelerin değil gelişmiş ülkelerinde en öncelikli sorunu, işsizlikle mücadele ve

istihdam olanaklarının artırılmasıdır. Küreselleşme iddia edildiği gibi özellikle birçok gelişmiş ülkede ekonomik büyümeyi sağlayabilmiştir, ancak bu daha fazla iş yaratamamakta ve işsizlik ısrarlı bir biçimde yüksek seviyesini muhafaza etmektedir. Böylece gelişmiş tüm ülkelerin en önemli çıkmazı bir taraftan küresel ekonomide rekabet edilebilir olmak ve diğer taraftan da güç durumda olanlara iş sağlamaktır (Ekin,2000,134).

Bunların yanısıra sürekli istihdamın ortadan kalkması gündeme gelmiş, bunun yerini geçici işçiler almıştır. Üretim ölçeğinin küçülmesiyle birlikte istihdam daralmıştır. Üretimdeki taşeronlaşma ve bölümlenme nedeniyle düşük ücretli sendikası ve sigortasız çalışma yaygınlaşmaktadır. Kısmi süreli çalışma, geçici çalışma, uzaktan çalışma, belirli süreli hizmet akdiyle çalışma gibi düzensiz istihdam biçimlerinde de artış gözlenmektedir. Küreselleşme ve artan rekabet sonucu reel ücretleri ve işgücü maliyetlerini düşürmeye yönelik olan bu uygulamalar sosyal devlet döneminin tüm kazanımlarının yani çalışanların yüzyıllarca süren mücadeleleri sonucu elde ettikleri hakların geriletilmesini hedeflediği söylenebilir (Tuna,1997;53).

Ayrıca işsizliğin var olduğu veya sosyal refah yardımlarının olmadığı bir ülkede, insanlar kayıt dışı sektörlerde çalışarak yaşamlarını sürdürmeye çalışmaktadırlar. Buna karşılık, güvenliklerin çok iyi geliştiği ülkelerde işçiler kendilerine uygun ve arzu ettikleri bir iş için bekleyebilmektedirler. Kuşkusuz yüksek ve süreklilik kazanmış bir işsizlik, kaynakların etkin dağılımını ve verimli alanları önemli ölçüde olumsuz yönde etkilemektedir (Ekin, 2000;129).

Küreselleşmeyle birlikte sermayenin dünya çapında etkinliği artırılarak önündeki tüm engeller kaldırılmıştır. Taşeronlaşma tüm dünyaya yayılmıştır. Emek ulusal sınırlar altında tutulurken emek maliyetlerinin avantajları kullanılarak sermayenin etkinliği ve tehditleri artırılmıştır. Ticaretin küreselleşmesiyle, ulusal pazarlar için üretim yapılması ve talebin artırılması için ücretlerin yükseltilmesi gerekliliği ortadan kalkmıştır. Üretimin küreselleşmesi dünya çapında üretimin parçalanmasına neden olmuştur. Böylece küreselleşme ile birlikte yaşanan krizlerin faturası tüm dünya çalışanlarına çıkarılmaktadır (Tuna,1997;54).

Küreselleşme ve artan rekabet üretimde, kadın ve çocuk işçilerin istismarının artmasına neden olmuştur. Uluslar arası sermaye her türlü yasal denetimden uzak, dilediği koşullarda işçi çalıştırmakta ve özellikle maliyeti düşük olduğu için çocuk işçiler tercih etmektedir. Birçok tanınmış çokuluslu şirket taşeronlar aracılığıyla gelişmekte olan ülkelerde çocuk emeğinin sömürsünden yararlanmaktadır. Örneğin İngiltere'nin onayladığı bir rapora göre Hindistan'da İngiltere için spor malzemeleri üreten İngiliz şirketleri, aralarında yedi yaşındaki çocukların da olduğu yaklaşık otuz bin çocuğu çalıştırmaktadır (www.cumhuriyet.com.tr/w/c0302.html).

Yeni dünya düzeninin en fazla tartışılan konularından biri de artan eşitsizlikler ve gelir dağılımındaki bozulmadır. Günümüzde hem ülkeler arasında hem de ülkelerin kendi içlerindeki gelir dağılımında inanılmaz uçurumlar oluşmuş durumdadır. Bazı ülkelerde gelir dağılımı oldukça adilken bazılarında uçurumlar yaşanmaktadır. Dünyada Kuzey ile Güney yarımküre arasındaki gelir dağılımı farkı gittikçe açılmaktadır. Orta kesimin gelir durumu, her ülkede gittikçe bozulmakta ve dünya genelinde rant gelirleri artarak; büyümeyi ve istihdamı sağlayıcı reel yatırımları engellemektedir. Üretim faktörü olarak sermaye emeğe oranla daha çok pay almakta ve istihdam yapısının bozulması sonucu iş güvencesi tehdit altına girmiş durumdadır. Ücret düzeyleri arasındaki eşitsizliklerde her geçen gün daha da artmaktadır (Talas,1998;2). Artan eşitsizlik 21. yüz yılın kilit meselesidir. Avrupa'da asıl olarak istihdam şeklinde ortaya koyarken, ABD'de tümüyle ücret farklılıkları şeklinde ortaya çıkmaktadır. Eşitsizlikleri ortaya koyabilmek amacıyla ABD'den birkaç somut gösterge yeterli olabilecektir. Örneğin 1990'lı yıllara gelindiğinde ABD'de vasıflı işçiler otuz yıllık refah kazanımlarını kaybetmişlerdir. Ücretlerin satın alma gücü 1960'ların başlarındaki düzeye düşmüştür. Bu arada genel müdürlerin gelirleri vasıflı işçilerin gelirlerinin otuz katıyken yüzelli katına fırlamıştır. 1973-93 yıllarında üretilen zenginlikteki yaklaşık 1/3 artıştan nüfusun sadece yüzde 20'si yararlanabilmiş, kalan yüzde 80'nin gelirleri ya aynı kalmış ya da azalmıştır (Kohen,2000;59).

Sonuç itibariyle modern zamanlarda hemen her dönem mevcut olmuş olan risk, belirsizlik, güvensizlik, eşitsizlik kaygı ve toplumsal çözülme gibi kavramlar tarihte görülmedik bir şekilde küresel düzeye taşınmıştır (Bozkurt,2000;93). Böylelikle yeni dünya düzeni işsizlik, eşitsizlik, adaletsizlik, güvensizlik, dışlanmışlık ve yoksulluğun arttığı bir süreç olarak şekillenmiştir.

C. KÜRESEL YOKSULLUK

Yeni dünya ekonomik düzeni az gelişmiş ülke insanların çoğu için yoksulluk anlamına gelmektedir. Ancak yoksulluk günümüz yeni dünya düzeninde, sadece az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeleri değil gelişmiş ülkeler de dahil olmak üzere büyük bir coğrafyayı etkisi altına almış en önemli sosyal sorun durumundadır. Son yapılan araştırmalar, yoksulluk sınırında yaşayan insanların geri kalmış ülkelerin yanında gelişmiş ülkelerdeki oranının da arttığını göstermektedir.

1. Yoksulluk Kavramına Yönelik Yaklaşımlar

Çok boyutlu doğasından dolayı yoksulluğu tanımlayabilmek ve ölçebilmek kolay görülmekle birlikte karmaşık ve zor bir olaydır (United Nations,1997;1). Öncelikle yoksulluğu belirtecek çok sayıda gösterge vardır. Örneğin, gelir ve tüketim seviyesi, sosyal göstergeler, gittikçe artan risklerle karşılaşma olasılığı gibi. Bu nedenle olaya farklı açılardan yaklaşmak mümkündür.

Yoksulluk genel olarak niceliksel çalışmalar bazında iki kavram ile değerlendirilir; mutlak ve göreceli yoksulluk. Her iki kavram da, sayısal bir sınırı göstermektedir ve bu sınırı belirlemek için de, gelir seviyesi kavramı kullanılmaktadır. Bu nedenle bunu “gelir yoksulluğu” şeklinde tanımlamak mümkündür. Gelir yoksulluğu, yaşamın idame ettirilmesi için asgari düzeyde gerekli gelir düzeyi ile ölçülür. Burada yapılacak ilk iş, gelir seviyesini oluşturan etmenlerin (diğer bir deyişle ekonomik ve sosyal göstergelerin) ortaya çıkarılmasıdır. Bu çaba, ise “yoksulluk sınırı”¹ olarak kabul edilen gelir seviyesi altında yaşayanların kimler olduğunun tespitini getirecektir. Bu yoksulluğun olgusal boyutunu vermekte ve o anda varolan ekonomik görünüm içindeki yoksulluğun niceliksel yapısını açıklamaktadır (Dansuk,1996;11).

Bununla birlikte sorun sadece niceliksel değil, aynı zamanda nitelikselidir. Bugüne değin yoksulluk konusunda yapılmış araştırmalarda hep kişilerin yaşamlarını sürdürmeleri için gerekli bir gelir imkanına sahip olup olmadıkları konusu araştırılmıştır. Ancak yoksulluk, parasal bir gelire sahip olmanın ötesinde bireylerin insanca yaşamlarını sürdürmeleri için gerekli asgari sosyal imkanlara sahip olup olmadıkları yönünden de araştırılabilir. Bu anlamda dünyanın birçok yerinde yeterli gelire sahip olmakla birlikte insani yaşam için gerekli şartlara ve imkanlara sahip olmayan bireyler bulunmaktadır (Dansuk,1996;12). Bu nedenle yoksulluğu değerlendirirken gelir yoksulluğunun yanısıra “insani yoksulluğun”da değerlendirilmesi gerekir.

Gelir yoksulluğunu ortaya koyabilmek için genellikle ülke gelirinin nüfus yüzdeleri arasındaki dağılımı, kişi başına düşen ulusal gelir gibi göstergelerin yanısıra özellikle Dünya Bankası gibi uluslar arası kuruluşların kullandığı günlük 1-2 dolar gelir elde etme sınırı gibi veriler kullanılmaktadır. Ancak, ülke gelirinin nüfus yüzdeleri arasında dağılımı özellikle ülkeler arasında yapılacak yoksulluk karşılaştırmalarında sağlıklı sonuçlar vermez. Öncelikle, her ülkede (her ulusal ekonomi içinde) en alt gelir grubu vardır. Yoksulluk sınırı altında kalan bu kesim örneğin; İngiltere’de % 5, Nijerya’da % 25 olsun. Bu oranlar, Nijerya’nın İngiltere’den daha yoksul olduğunu göstermez. Göstereceği olgu; sınırlı anlamda, gelir dağılımı eşitsizliğinin

¹ Yoksulluk sınırı (poverty line), aslında bir toplumda yoksul olanlarla olmayanları birbirinden ayırmakta kullanılan izafi bir hattır.

Nijerya'da İngiltere'ye göre daha yüksek olduğudur (Dansuk,1996;12). İşte bu nedenle yoksulluğun ortaya konulmasında farklı kriterlerin kullanılması gerekir.

Bu durumda insani yoksulluk kavramı gündeme gelmekte, bu da bir kısım bireylerin insanca yaşam imkanlarına sahip olmaması anlamına gelmektedir. Buna göre yoksulluk, yeterli beslenememe, sağlık imkanlarından yoksunluk, evsizlik, eğitim imkanlarından yoksun olma, okumasını ve uygun bir şekilde konuşmasını bilmemek, herhangi bir işi olmamak, gelecekte korkmak, sağlıklı içme suyuna sahip olamamak, güçsüzlük ve özgürlüğün yetersiz oluşu anlamına gelmektedir. Birçok durumda yoksulluk kararlara katılmadan dışlanma, siyasi süreç, yönetim ve kültürel olaylara katılma da yoksunlukla birlikte devam etmektedir.

2. Küresel Yoksulluğun Görünümü

Yoksulluk, bugün sadece çok sınırlı sayıda ülkenin azaltabildiği, insanlığın karşı karşıya olduğu bir beladır. Özellikle 1980'lerin başından bu yana IMF ve Dünya Bankası gibi uluslar arası sermaye kuruluşları tarafından gelişmekte olan ülkelere (dış borçlarının yeniden görüşülmesinin bir koşulu olarak) dayatılan "makro ekonomik istikrar" ve "yapısal uyum" programları yüz milyonlarca insanın yoksullaşmasına yol açmıştır. Zorlama mekanizması farklı olmasına karşın, yapısal uyum programı 1990'lardan bu yana gelişmiş ülkelerde de uygulanmaktadır. Güney ve doğu ülkelerine dayatılanlardan daha ılımlı olma eğilimi göstermesine karşın makro ekonomik tedavilerin teorik ve ideolojik dayanakları büyük oranda benzerlik göstermekte ve aynı küresel mali çıkarlara hizmet etmektedir. Neo-liberalizm dünya ölçeğinde uygulanmakta ve küresel yeniden ekonomik yapılanma süreci zengin ülkeleri de derinden etkilemekte ve sosyal harcamalar kısılarak ve refah devletinin pek çok kazanımı ortadan kaldırılmaktadır. Bu durum bu ülkelerin de yoksulluk belasıyla karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır. Böylece neo-liberalizmin gelişmiş ülkeler açısından sonuçları işsizlik, düşük ücretler, nüfusun büyük kesiminin marjinalleşmesi ve sosyal dışlanma şeklinde ortaya çıkmaktadır. Gıda tüketimi düzeyinin düşüklüğü ve kötü beslenme sadece fakir ülkelerde ki değil zengin ülkelerde ki kent yoksullarını da etkilemiş durumdadır (Chossudovsky,1999;37-38).

Bununla birlikte sürekli artan yoksulluk son yıllarda hemen bütün uluslar arası kuruluşların üzerinde dikkatle durdukları, çekindikleri ve bu nedenle çözümü için çalışmalar ve raporlar hazırlattıkları bir konudur. Bu çalışmalarda konunun yeni dünya düzeni politikaları çerçevesinde ele alınması dikkat çekicidir. Ayrıca bu raporlardan yola çıkarak küresel yoksulluğun boyutlarını ortaya koymak mümkün olmaktadır.

Birleşmiş Milletler Kalkınma programı (UNDP), her yıl İnsani Gelişme Raporu adı altında bir rapor yayınlamaktadır. Bu raporlarda dünyada yoksulluğun hızla arttığı ve eğer önlem alınmaz ise dünyanın “zenginler” ve “yoksullar” olmak üzere iki ayrı kutba ayrılacağı ifade edilmektedir.

UNCTAD’ın (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı) 1997 yılı raporunda, Kuzey ile Güney (gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler) arasındaki fark daha da açılmaktadır denilmektedir. Ayrıca 1965’de dünya nüfusunun zengin %20’sinin ortalama kişi başına geliri, en fakir %20’sinin 30 katı üstündeydi. 1990’larda ise bu fark 60 katına kadar yükselmiştir.

Dünya Bankası’nın yayınladığı “Dünya Kalkınma Raporu 2000/2001: Yoksullukla Mücadele” başlıklı raporda, dünyadaki ekonomik kalkınmanın en fakir insanların yaşamı iyileştirebilecekleri şartları yaratmada yetersiz kaldığı belirtilmektedir. Rapora göre, dünya’da yaklaşık 1.3 milyar insan günde 1 dolar gelirin altında yaşamaktadır ve yaklaşık dünya nüfusunun yarısına yakını (2.8 milyar insan) günde 2 dolardan daha az bir gelire hayatını sürdürmektedir.

Yeni dünya düzeninde gelirler arasındaki fark, hem toplumların farklı sınıfları arasında, hem de ülkeler arasında gittikçe açılmaktadır. Bir başka ifadeyle ekonomik küreselleşme sürecinin yarattığı kazançların ve kayıpların paylaşımı bölgesel bloklar, devletler, şirketler, toplumlar ve bireyler arasında adaletli gerçekleşmemektedir (Selamoğlu,2000;37).

Gerek gelişmiş, gerekse de az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde nüfusun yüzde yirmilik kesimlerinin milli gelirden aldıkları paylar arasında önemli farklılıklar mevcuttur. Örneğin, Brezilya, Orta Afrika Cumhuriyeti, Kolombiya, Guatemala, Lesotho, Yeni Zelanda,Paraguay, Nijer, Sierra Leone, G. Afrika gibi ülkelerde en düşük yüzde 20’lik kesimin toplam gelirden aldığı pay yüzde 3’ün bile altındayken en yüksek yüzde 20’lik grubun aldığı pay 60’ların üzerindedir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde hal böyleyken gelişmiş ülkelerde de durum hiçte parlak değildir. Gelişmiş ülkelerin birçoğunda en alttaki yüzde 10’luk kesimin toplam gelirden aldığı pay yüzde 3’ü geçmemektedir. Örneğin bu oran Kanada’da yüzde 2.8, Fransa’da yüzde 2.8, İrlanda’da yüzde 2.5, İsviçre ve İngiltere’de yüzde 2.6, ABD’de yüzde 1.8’dir (World Bank,2000;282-283). (Ayrıntılar için bknz Tablo 1). Bununla birlikte gelir dağılımı açısından rüyalar ülkesi ABD, gelişmiş ülkeler arasında en bozuk ülkeler arasında önde gelmektedir.

Ülke içinde yaşanan gelir dağılımının genelde gösterdiği olumsuz tablo dışı açılmanın ve rekabetin arttığı küreselleşme süreci içinde genel olarak bozulduğu gibi, ülke içindeki sermaye ve emek gelirleri arasındaki dağılımı da bozmaktadır. Ayrıca bazı ülkelerde endüstrileşme sürecinde yatırımların bazı bölgelerde yoğunlaşması, ülke içerisindeki yoksulluğun da bölgesel farklılıklar göstermesine neden olmakta ve bölgesel farklılıkların hemen tüm

endüstrileşmiş ülkelerde yaşanan temel bir sorun olduğu görülmektedir (Koray,2000;191).

Tablo 1. Bazı Ülkelerde Kişisel Gelir Dağılımı

ÜLKELER	YILLAR	En düşük %10	En düşük %20	ikinci %20	üçüncü %20	Dördüncü %20	en yüksek %20	en yüksek %10
Brezilya	1996	0.9	2.5	5.5	10.0	18.3	63.8	47.6
Kanada	1994	2.8	7.5	12.9	17.2	23.0	39.3	23.8
O.Afrika Cumh.	1993	0.7	2.0	4.9	9.6	18.5	65.0	47.7
Kolombiya	1996	1.1	3.0	6.6	11.1	18.4	60.9	46.1
Almanya	1994	3.3	8.2	13.2	17.5	22.7	38.5	23.7
Guetamala	1989	0.6	2.1	5.8	10.5	18.6	63.0	46.6
İrlanda	1987	2.5	6.7	11.6	16.4	22.4	41.9	27.4
Japonya	1993	4.8	10.6	14.2	17.6	22.0	35.7	21.7
Lesotho	1987	0.9	2.8	6.5	11.2	19.4	60.1	43.4
Meksika	1995	1.4	3.6	7.2	11.8	19.2	58.2	42.8
Y.Zelanda	1991	0.3	2.7	10.0	16.3	24.1	46.9	29.8
Niger	1995	0.8	2.6	7.1	13.9	23.1	53.3	35.4
Portekiz	1995	3.1	7.3	11.6	15.9	21.8	43.4	28.4
Paraguay	1995	0.7	2.3	5.9	10.7	18.7	62.4	46.6
Sierra Leone	1989	0.5	1.1	2.0	9.8	23.7	63.4	43.6
G.Afrika	1994	1.1	2.9	5.5	9.2	17.7	64.8	45.9
İsviçre	1992	2.6	6.9	12.7	17.3	22.9	40.3	25.2
TÜRKİYE	1994	2.3	5.8	10.2	14.8	21.6	47.7	32.3
İngiltere	1991	2.6	6.6	11.5	16.3	22.7	46.4	27.3
ABD	1997	1.8	5.2	10.5	15.6	22.4	46.4	30.5
Zambia	1996	1.6	4.2	8.2	12.8	20.1	54.8	39.2

Kaynak: WB: World Development Report 2000-2001, s. 282-283.

Tablodan görüldüğü gibi eşitsizlik ve yoksulluk sadece az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin bir sorunu değildir ve bu haliyle yoksulluk küresel bir nitelik kazanmıştır. Yoksulluğun yüksek değerlerde olduğu gelişmiş ülkelerin başında ise ABD, İngiltere ve Kanada gelmektedir. Yapılan araştırmalara göre, ABD’de yoksulluk oranı yüzde 19.1, Avustralya’da yüzde 13.5, Avusturya’da yüzde 12.9, Japonya’da yüzde 11.8, Kanada’da yüzde 11.7, İrlanda’da yüzde 11.1, İspanya’da yüzde 10.4, Yeni Zelanda’da yüzde 9.2, Danimarka’da yüzde

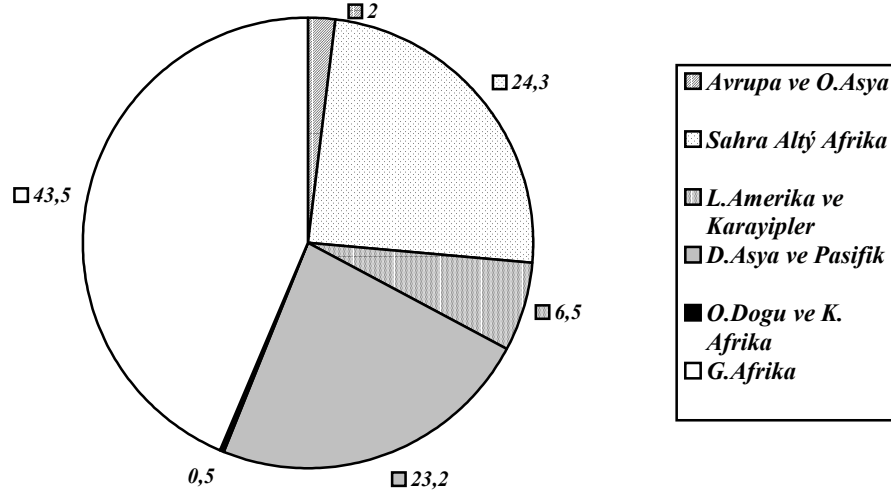
7.5, Fransa'da yüzde 7.5, Hollanda'da yüzde 6.7, İsveç'te yüzde 6.7, Norveç'te yüzde 6.6, İtalya'da yüzde 6.5, Belçika'da yüzde 5.5 dir (<http://www.ntvmsnbc.com/news/28006.asp>). Gelişmiş ülkelerde yaklaşık yüz milyon kişi yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır (Işıklı,1999;43).

Yeryüzünün en zengin ülkesi olan ABD'de bugün yaklaşık 30 milyon insan açlık sorunu yaşamaktadır. ABD'de hem ciddi bir yoksulluk sorunu yaşanırken bir de bunun ırk ayrımı gibi bir boyutu olduğu görülmektedir. Örneğin doksanlı yılların başında her yedi Amerikalıdan biri yoksuldur ve bu oran beyaz ırkın dışında kalanlarda iki veya üçe katlanmaktadır. Bu haliyle ABD tüm gelişmişliğine karşın yoksulluk açısından gelişmekte olan ülke koşullarını andırmaktadır. Bu nedenle bazıları, ABD'nin büyük gelişme potansiyelini bu eşitsizlikte bulmaktadır (Koray,2000;189). Bir anlamda ekonomik büyüme ve sermaye birikimi yoksullaşan halkın üzerinden gerçekleştirilmektedir.

Bu arada dünyanın en zengin bölgesi olarak gösterilen Avrupa'da da eşitsizlik dikkat çekicidir. Avrupa Birliği'nin en zengin yüzde 10'u bütün gelirlerin yüzde 25'ni kazanırken, bu oran zenginlik dağılımında yalnızca yüzde 2,6 oranında pay alabilen en fakir yüzde 10'nun on kat fazlası olarak gerçekleşmektedir.

Ülkeler kendi içinde böyle eşitsizlikler yaşarken, dünya gelirinin ülkeler arasında dağılımı da adil ve eşit olmaktan uzaktır. Bununla birlikte bir anlamda ülkelerin kendi içlerindeki toplumsal gelir grupları arasındaki aşırı ölçüdeki büyük gelir eşitsizliklerinin temelinde uluslar arası gelir eşitsizliklerinin yattığı söylenebilir (Şimşek,2000;26). Dünyanın belirli bölgeleri dünya gelirinin önemli bir kısmını ellerinde tutarken dünyanın çok büyük diğer bir kesimi ise dünya zenginliklerinin çok küçük bir kısmından yararlanabilmektedirler. Örneğin yukarıda da belirttiğimiz gibi dünya da 1,2 milyar insan 1 doların altında bir gelire sahip iken, bu 1,2 milyar insanın dörtte üçü (yaklaşık %70'i) Afrika kıtasında yaşamaktadır (Bkn. Grafik1).

Grafik 1. Dünya’da Günde 1 Dolardan Az Kazanan Nüfusun Coğrafi Dağılımı (%) (1998)

Geçtiğimiz yüzyılın sonu itibariyle yaklaşık 6 milyara yaklaşan dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 15’ine sahip olan zengin ülkeler toplam dünya gelirinin yüzde 80’ine yakını kontrol ederken, üç milyarı aşan nüfuslarıyla dünya nüfusunun “düşük gelirli ülkeler” grubunu temsil eden (Hindistan ve Çin dahil) yüzde 56’sı 1993 yılında toplam dünya gelirinin yaklaşık yüzde 5’ini, yani Fransa ve deniz aşırı bölgelerinin GSMH’sından daha azını almaktadır. Afrika’nın 600 milyonu aşkın bir nüfusa sahip olan tüm Aşağı-Sahra bölgesinin gayrisafi hasılası, Teksas eyaletinin gayrisafi hasılasının yaklaşık yarısı kadardır (Chossudovsky,1999,43). 1999 rakamlarıyla 5 milyarın üzerindeki nüfusuyla dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 85’ini temsil eden düşük ve orta gelirli ülkeler (eski sosyalist ülkeler ve Sovyetler Birliği dahil) bir arada toplam dünya gelirinin yaklaşık sadece yüzde 20’sini alabilmektedir. Buna karşılık dünya nüfusunun sadece yaklaşık yüzde 0.5’inden daha azının yaşadığı ABD dünya gelirinin yüzde 30’una yakını almaktadır. Dünya gelirinin bu adaletsiz dağılımını aşağıdaki tabloda görmek mümkün.

Tablo 2: Dünya’da Gelir Dağılımı (1999)

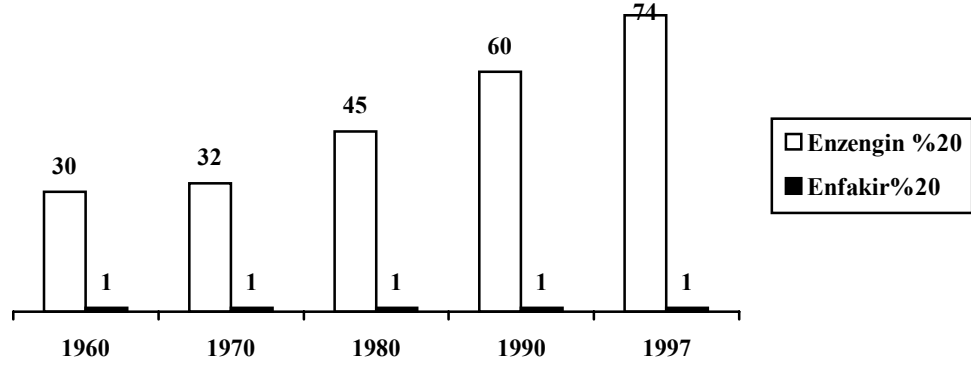
	Nüfus (milyon)	Dünya Nüfusuna Oranı (%)	Kişi başına GSMH (ABD doları)	GSMH (Milyar dolar)	Dünya Gelirine Oranı (%)
Dünya Toplamı	5,975	100	4,890	29,232	100
Düşük Gelirli Ülkeler	2,417	40	410	987	3
Orta Gelirli Ülkeler	2,667	45	2,000	5,323	18,5
Düşük ve Orta Gelirli Ülkeler	5,084	85	1,240	6,310	21,5
- <i>D. Asya –Pasifik</i>	1,837	30	1,000	1,832	6
- <i>Avrupa ve Orta Asya</i>	475	8	2,150	1,022	3,5
- <i>L. Amerika ve Karay ipler</i>	509	9	3,840	1,954	7
- <i>O. Doğu ve K. Afrika</i>	291	5	2,060	599	2
- <i>G. Asya</i>	1,329	22	440	581	2
- <i>Sahra-altı Afrika</i>	642	11	500	320	1
Yüksek Gelirli Ülkeler	891	15	25,730	22,921	78,5

Kaynak: WB: World Development Report, 2000/2001, s. 275.

Dünya Bankası “Kişi Başına GSMH” rakamlarını dikkate alarak ülkeleri sınıflandırmıştır. Buna göre, kişi başına milli geliri 755 doların altında olan ülkeler “düşük gelirli ülkeler, 756-9265 dolar arasındaki ülkeler “orta gelirli ülkeler” ve kişi başına milli geliri 9266 doların üstündeki ülkeler ise “yüksek gelirli” sayılmaktadır. Ayrıca Dünya Bankası verilerine göre, tüm dünya ülkelerinde ortalama kişi başına GSMH 4890 dolardır ve “düşük gelirli ülkeler” kategorisinde yer alan ülkelerde ise kişi başına milli gelir ortalaması sadece 410 dolardır. Buna karşılık “yüksek gelir” kategorisinde yer alan ülkelerde ise kişi başına milli gelir ortalaması 25.730 dolardır ve bu rakamlar da ülkeler arasındaki gelir çarpıklığını açıkça ortaya koymaktadır.

Ayrıca 1960 yılında dünya nüfusunun en fakir yüzde yirmisinin geliri en zengin yüzde yirmisinin gelirinin 1/30’u iken, bu oran yıllar içerisinde düzeleceğine daha da bozularak 1997 yılında 1/74’e yükselmiştir.

Grafik 2: Dünya Nüfusunun En Zengin %20'si ile En Fakir %20'sinin Gelirleri Arasındaki Oran

Küresel yoksulluğa insani gelişme göstergeleri açısından baktığımızda olayın dramatik yönü daha da açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Buraya kadar yaptığımız açıklamalar küresel yoksulluğu daha çok niceliksel boyutlarını ortaya koyan gelir yoksulluğuna ilişkin göstergelerdir. Bununla birlikte daha öncede belirttiğimiz gibi yoksulluğun bir diğer boyutu da “insani yoksulluk” dur. İnsani yoksulluğu ölçebilmenin yolu ise insani gelişme göstergeleri ve sosyal göstergeler diye adlandırılan kriterlerdir. Bununla birlikte gelir yoksulluğu ile insani yoksulluk arasında yakın ilişki bulunmaktadır. Kişi başına GSMH’si göreceli olarak düşük olan ülkelerde insani yoksulluk da yüksektir.

Dünya’da 500 milyondan fazla insan açlık sınırındadır ve yüz milyonlarca insan sağlık hizmetlerinden yoksun, 300 milyon dolayında çocuk okula gidememektedir. Dünyanın özellikle az gelişmiş bölgelerinde durum daha da dramatiktir. Özellikle Afrika ve Doğu Avrupa’da 1990 dan itibaren insani gelişme göstergelerinde büyük bir geriye dönüş bulunmaktadır. Bunu özellikle bazı ülkelerdeki HIV/AIDS türü hastalıklardaki artış, doğal felaketler, ekonomik çöküşler, savaşlar ve sivil çatışmalarda görmek mümkündür (Unesco,2000;1).

Günümüzde ortalama yaşam beklentisi 66 yıla çıkarırken, yılda 20 milyondan fazla kişinin 50 yaşından önce öldüğü, gittikçe artan yaşam beklentisine rağmen, dünyadaki ölümlerin beşte ikisinin prematüre olduğu ifade edilmektedir. Bu ölümlerin on milyonu, 5 yaş altı çocuklar arasında ve diğer 7.4 milyonu ise 20-49 arasındaki yetişkinler arasında olmaktadır. Bununla birlikte özellikle son on yılda Afrika ülkelerinin bir çoğunda yaşam beklentisi önemli ölçüde düşmüştür. Örneğin 1970’li yıllarda Sahra altı Afrika’da yaşam

beklentisi önemli ölçüde ilerleme göstermesine rağmen günümüzde dramatik bir biçimde düşüş göstermektedir.

Sağlıksız koşullar nedeniyle 40 yaşından daha önce ölen insan sayısının yaklaşık 500 milyon olduğu hesaplanmıştır. G. Asya'da 264 milyon, Afrika'da ise 205 milyon insanın temel sağlık hizmetlerinden yararlanamadığı tahmin edilmektedir

20 yy.'ın sonunda yaklaşık 34 milyon insana HIV virüsü bulaşmıştır ve bunların 23 milyonu sahra altı Afrika'dandır. Dünya çapında her bir dakikada onbir insana HIV virüsü bulaşmaktadır. 1999'da Güney, G.Doğu Asya ve Pasifik' de bir milyondan daha fazla kişiye bu virüs bulaşmıştır. Ayrıca 12 milyondan fazla insan günümüzün vebası olarak bilinen AIDS'den ölmüştür (Rees,2000,1).Resmi veriler pek çok Afrika ülkesindeki nüfusun yüzde otuzunun AIDSli olduğunu göstermektedir. Tahminler gerçek oranın çok daha yüksek olduğu yönündedir. Yalnızca G.Afrika'da her gün 1500 kişi bu hastalığa yakalanmaktadır. Bunun yanısıra her yıl 17 milyon kişi ishal, sıtma veya tüberküloz gibi tıbben tedavisi mümkün olan, ateşli ve paraziter hastalıklara yakalandığı için ölmektedir (Işıklı,1999;44).

İnsani yoksullukla ilgili göstergelerden biri olan çocuk sağlığı ve beslenme ilgili göstergeler de gerçekten çok çarpıcıdır. Hindistan, Pakistan, Bangladeş, Etiyopya, Nepal, Endonezya,Vietnam, G.Afrika gibi birçok az gelişmiş ülkede beş yaş altındaki çocukların yaklaşık yüzde ellisi yeterli beslenmemektedir. Yüksek gelirli ülkelerde 100 çocuktan bir tanesinden daha azı beş yaşına gelmeden ölmektedir; en yoksul ülkelerde ise bu rakam beş kat daha yüksektir. Zengin ülkelerde beş yaşından küçük çocukların yüzde beşinden daha azı kötü beslenmekte iken, fakir ülkelerde ise biraz önce de belirttiğimiz gibi bu yaş grubundaki çocukların yarısı çok az gıda alabilmektedir. Birleşmiş Milletler Tarım Örgütünün hesaplamalarına göre 1996-98 yılları arasında dünyada yaklaşık 826 milyon insan normal hayatını sürdürebilmesi için gerekli besini alamamaktadır ve bu insanların 792 milyonu gelişmekte olan ülke, 34 milyonu ise gelişmiş ülke vatandaşıdır (FAO,2000;3). Hububat ve diğer gıda maddelerinin ani fiyat değişimleri, dünya tarımsal ticaret uygulamaları ve gelişmekte olan ülkelere dayatılan dünya güvenliği zorlukları nedeniyle, yerel gıda üretiminde ortaya çıkan darboğazları aşmak, giderek çözümlenmesi güç bir sorun haline gelmiş bulunmaktadır (Şimşek,2000,27).

Dünyanın halen birçok bölgesinde insanlar sağlıklı içme suyuna sahip değildirler. Sağlıklı içme suyuna sahip olmayan insan sayısının yaklaşık 1.2 milyar civarında olduğu tahmin edilmektedir. D. Asya'da yaşayan insanların yaklaşık 400 milyonu temiz su içme imkanından yoksun iken Afrika'da bu rakam yaklaşık 250 milyon civarındadır (Egiad,1998,86).

İnsani yoksulluğun bir diğer kriteri de eğitim imkanlarından yoksunluktur ve yeni dünya düzeninde bir diğer çöküş de eğitim alanında

yaşanmaktadır. Hesaplamalarda yetişkinler arasındaki okuma yazma bilmeme oranı insani yoksulluğun en önemli göstergelerinden biri olmaktadır. Buna göre dünyada okuma yazma bilmeyenlerin sayısı yaklaşık 842 milyon olarak hesaplanmaktadır ve bu rakamın yaklaşık yarısını G. Asya'da yaşayan nüfus oluşturmaktadır. Ayrıca günümüzde dünya çapında yaklaşık 90 milyon okul çağına gelmiş çocuk, ilk okul düzeyinde bir okula devam edememektedir ve yaklaşık 232 milyon çocuk minimal düzeyde bir orta öğretimden yararlanamamaktadır (Rees,2000,2).

Buraya kadar incelemiş olduğumuz tüm veriler insani yoksulluğun küresel düzeyde önemli bir sorun olduğunu ancak bunun az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeleri daha derinden etkilediğini göstermektedir. Ancak şu unutulmamalıdır ki dünyanın geniş bir coğrafyasını etkileyen bu rahatsızlık, refah içinde olan diğer küçük coğrafyayı ya da diğer bir ifadeyle mutlu azınlığı da tehdit etmeye başlayacaktır.

SONUÇ

Yeni dünya düzeni tüm dünya ülkelerine özellikle ekonomik büyüme anlamında önemli fırsatlar ve avantajlar sunmaktadır. Ancak olaya sosyal açıdan bakıldığında işlerin hiçte beklendiği gibi olumlu olmadığı görülmektedir. Yeni dünya düzeni, küresel düzeyde, yıllar boyu verilmiş mücadelelerle kazanılmış olan sosyal ve siyasal hakları tehdit altında almış ve sosyal sorunları daha da derinleştirmiştir. Hemen her ülkede eşitsizlik, güvensizlik, belirsizlik, dışlanmışlık ve özellikle de yoksulluk çözümlenebilmesi güç birer sorun haline gelmiştir ve bu sorunların ulusal veya yerel boyutların ötesinde küresel bir boyut kazandığı görülmektedir.

Dünya çapında gerçek güç sahipleri artık siyasal iktidarları ellerinde tutanlar değil, mali piyasaları denetleyen uluslararası kuruluşlar (IMF ve Dünya Bankası gibi), medya grupları ve bilgi-iletişim teknolojilerine sahip olanlardır. Bunlar ise insanlığın malı olan zenginliklerden önemli karlar elde etmekte ancak sosyal bunalımlara yol açmaktadırlar. Örneğin IMF, Dünya Bankası gibi uluslar arası mali kuruluşların dayattıkları yapısal uyum programlarının yoksulluğun artmasında önemli bir paya sahip olduğu bir çok çevrede ifade edilmektedir.

Bununla birlikte yoksulluk beraberinde toplumsal şiddet olaylarını getirmektedir. Bu süreçte tüm ülkelerde suç işleme ve şiddet oranlarında ve terörist eylemlerde önemli artışlar yaşanmaktadır. Bu nedenle yeni dünya düzeni ile birlikte küresel bir boyut kazanan yoksulluk tüm uluslar için sosyal patlamalar riskini arttırmakta ve toplumsal huzuru ve barışı tehdit etmekte buna bağlı olarak küresel barış ise ulaşılması daha da güç bir hedef haline gelmektedir.

Yeni dünya düzeni ile küresel bir boyut kazanan yoksulluğun üstesinden gelinebilmesi ise, ulusal çözümlerle mümkün görünmemektedir. Bu nedenle küresel yoksulluk ve diğer sosyal sorunlar ise beraberinde yeni bir uluslar arası örgütlenme ve uluslar arası eylem biçimlerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Son birkaç yıldır Seattle’de başlayıp, Dünya Ticaret Örgütü’nün toplantı yaptığı diğer şehirlerde devam eden, yeni dünya düzeni karşıtlarının yaptıkları eylemler, gün geçtikçe daha çok taraftar toplamakta, eylemlerin alanı ise daha da genişlemektedir. Bu eylemlerde, üzerinde en çok vurgulanan nokta ise yeni dünya düzeni ile birlikte artan yoksulluktur. Ayrıca bu eylemlere dünyanın her ülkesinden ve toplumların değişik kesimlerinden insanların (sendikacılardan, eş cinsellere kadar) katılması ise yeni ve küresel bir eylem biçiminin ortaya çıkmasına da neden olmuştur. Bu yeni küresel sivil toplum eylemlerinin gelecekte oluşacak yeni uluslar arası girişimlere öncülük edeceği açıktır.

Bu nedenle yirmi birinci yüz yılda küresel boyut kazanmış sosyal sorunlarla ve yoksullukla mücadele edebilmek için yeni uluslar arası örgütlenmelere ve **“uluslar arası sosyal politikalara”** eskisinden daha fazla ihtiyaç duyulduğu açıktır.

Son olarak, yoksulluğun nerede olursa olsun tüm insanların refahı için bir tehlike oluşturduğu asla unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

- **Başkaya, Fikret (1997):** Sömürgecilik, Emperyalizm ve Küreselleşme. Öteki Yayınevi, Ankara
- **Boratav, Korkut (1997):** “Ekonomi ve Küreselleşme”, Emperyalizmin Yeni Masalı: Küreselleşme (Ed. Kansu Işık), İmge Kitapevi, Ankara.
- **Boratav, Korkut – Türkcan, Ergun (1994):** Türkiye’de Sanayileşmenin Yeni Boyutları ve KİT’ler. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.
- **Bozkurt, Veysel (2000):** “Küreselleşmenin Toplumsal Sonuçları”, Küreselleşmenin İnsani Yüzü içinde, (Der.V.Bozkurt), Alfa yayınları, İstanbul.
- **Campell, Duncan (1994):** “Foreign Investment, Labor Immobility and the Quality of Employment” International Labor Review, Vol. 133, No:2.
- **Chossudovsky, Michel (1999):** Yoksulluğun Küreselleşmesi. (Çev. Neşenur Domaniç), Çivi Yazıları, İstanbul.
- **Dansuk, Ercan (1996):**Türkiye’de Yoksulluğun Ölçülmesi ve Sosyo-Ekonomik Yapılarla İlişkisi. DPT Uzmanlık Tezi, Ankara.
- **EGİAD (1998):** Türkiye Dünyanın Neresinde? (Hrz.C.C.Aktan), EGİAD Yıllık Rapor, İzmir.
- **Ekin, Nusret (2000):** Türkiye’de Yapay İstihdam ve İstihdam Politikaları. İstanbul Ticaret Odası Yayın No:2000-33, İstanbul.
- **Ekin, Nusret (1999):** Küreselleşme ve Gümrük Birliği. İstanbul Ticaret Odası Yayın No:1999-47, 2. Baskı, İstanbul.
- **Ekin, Nusret (1997):** “Küreselleşme ve Çalışma Yaşamında Dönüşüm”, Sosyal Politika Tartışmaları II, 22 Mayıs1997, İzmir.
- **FAO (2000):** The State of Food İnsecurity in the World 2000. Food and Agriculture Organization of the United Nations, İtaly.
- **Ercan, Fuat (1995):** “Tarihsel ve Toplumsal Bir Süreç Olarak Kapitalizm ve Esneklik”, 95-96 Petrol İş Yıllığı, istanbul.
- **Harvey, Davit (1993):** “Esneklik:tehdit mi, yoksa fırsat mı”, (Çev. A.Kurdoğlu), Toplum ve Bilim Dergisi, Sa:56-61.
- **Güler, A.Birgül (1996):** Yeni Sağ ve Devletin Değişimi. TODAİE Yayın No: 266,Ankara.
- **Işıklı, Alpaslan (1999):** “Yeni Dünya Düzeninde Emek-sermaye Çelişkisi, Mülkiye Dergisi, Cilt:XXIV, Sa.224.

- **Işık, Oğuz (1996):** "Küreselleşen Dünyada Yeni Uzaklıklar ve Siyaset", Sosyal Demokrat Değişim Dergisi, Mart-Nisan.
- **Kohen, Daniel (2000):** Dünyanın Zenginliği Ulusların Fakirliği.(Çev. Dilek Hattatoğlu), İletişim Yayınları, İstanbul.
- **Kongar, Emre (1999):** 21. Yüzyılda Türkiye.Remzi Kitapevi.İstanbul.
- **Koray, Meryem (2000):** Sosyal Politika. Ezgi Kitapevi. Bursa.
- **Koray, Meryem (1997):** “Küreselleşmenin Mağdurları: Ekonomi Karşısında Sosyal,Sermaye Karşısında Emek, Piyasa Karşısında Siyaset”, Sosyal Politika Tartışmaları II, 22 Mayıs 1997, İzmir.
- **Koray, Meryem (1995):**”Esneklik ya da Emek Piyasasının Küreselleşmesi”, 95-96 Petrol İş Yıllığı, İstanbul.
- **Önder, İzzettin (1994):**“Özelleştirmeye Genel Yaklaşım”, Dünya’da ve Türkiye’de Özelleştirme Uygulamaları içinde (Ed. E. Arıoğlu). Türkiye Maden İşçileri Sendikası Yayını, Ankara.
- **Özdemir, Musa (1999):** “Özelleştirmenin Denetimi”, Türk-İş 99 Yıllığı, Cilt 2, Ankara.
- **Rees, Margaret (2000):** “UN World Report Documents Widespread Poverty, İlliteracy and Disease”, World Socialist Web Site, 7 July 2000. (www. wsws.org)
- **Savran, Sungur (1993):** “Kriz Nedir?”, Petrol-İş 92 Yıllığı, İstanbul.
- **Selamoğlu, Ahmet (2000):** “Yoğunlaşan Sosyal Sorunlarıyla Küreselleşme”, Küreselleşmenin İnsani Yüzü (içinde) (Der.V.Bozkurt), Alfa yayınları, İstanbul.
- **Şimşek, Osman (2000):** Küreselleşme ve Kıtık Sorunu”, Madenci, Yıl:29, Sayı:348, Nisan 2000.
- **Talas, Cahit (1998):** “Liberalciliğin Geri Dönüşü ve Yeni Kurumları”, Cumhuriyet Gazetesi, 06.08.1998.
- **Taymaz, Erol (1993):** “Kriz ve Teknoloji”, Toplum ve Bilim Dergisi. Sa:56-61, Bahar 1993.
- **Tuna, Ender (1997):** “Yeniden Yapılanma ve Sendikal Politikalar”, İktisat Dergisi, Sa:370-371.
- **UNESCO (2000):** Unesco’s Strategy on Development and Poverty Eradication, 160 EX/13,12 September 2000,Paris.
(<http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001205/120547e.pdf#xml>)

- **United Nations (1997):** 1997 Report on World Social Situation, Chapter VI, 17 January, 1997.
- **Yıldızoğlu, Ergin (2000):** “Açgözlülük Karın Doyurmaz”, MAG Dergisi, Sa.10, Haziran 2000.
- **World Bank (2000):** World Development Report 2000-2001: Attacking Poverty, Oxford Universty Press, New York.
- **www.ntvmsnbc.com/news/28006.asp.**
- **www.cumhuriyet.com.tr/w/c0302.html.**